

לקראת ספירת העומר

ערב פסח ה'תשע"ט

חתיכת מלח

בסדר ויקרא נאמר: וְכָל קֶרֶבֶן מִנְחֹתֶיךָ בַּמֶּלַח תִּמְלַח, וְלֹא תִשָּׁבֵית, מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ, מֵעַל מִנְחֹתֶיךָ, עַל כָּל קֶרֶבֶנְךָ תִּקְרִיב מֶלַח¹.

מצוה של תורה היא, כי כל הקרבנות נמלחין קודם שיעלו למזבח, ואין לך דבר שקרב למזבח בלא מלח חוץ מן הנסכים והדם והעצים, ודבר זה קבלה ואין לו מקרא. ואם עבר והקריב בלא מלח, הקרבן כשר ונרצה, חוץ מן **המנחה** שהמלח מעכבה, שנאמר בה בפירוש: "וְלֹא תִשָּׁבֵית, מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ, מֵעַל מִנְחֹתֶיךָ"².

ועתה שביהמ"ק חרב ואין אנחנו מקריבים קרבנות ולא מקיימים המצוה הנ"ל, בכ"ז נותר לנו עדיין רישומה כאשר אנו מקפידים להביא מלח על שולחנו. וכן נתחדש בימי האחרונים מנהג לשאת מלח בכיס הבגד בימי ספירת העומר ועוד.

להלן ידונו השאלות:

1. מהו המקור למנהג (האחרון) ומהו טעמו?
2. מהן טעמי מצוות התורה במליחת הקרבנות?

נתיבי-עם - מנהגי ק"ק בית-אל

סעיף נב. בליל א' של ספירת העומר נוהגים ליקח כל אחד **חתיכת מלח** בידו בעת הספירה, וקודם אומרים סדר קרבן העומר³ ככתוב בסידורים וכן עושים גם ביום.

עלי נתיבים

לא נמצא מקור למנהג זה בש"ס ובראשונים, ומזכר רק בדברי האחרונים.

וכך מובא בספר כתר שם טוב⁴: בליל שני של פסח נוהגין בירושלם, בג'יברלטאר⁵, ומארוקו, לתת בכיסיהם **פיסת מלח**, ונושאים אותו כל ימי העומר.

וכן בקונטרס תורת אמר⁶, אסף וקיבץ המחבר קְעָמִיר גְרָנָה⁷ את דברי האחרונים בזה, שכך נהגו במרוקו וכ"כ בספר וזרע יצחק טולידאנו (עמ' 24), ובספר מנחת משה סבאג (סימן כא אות ו), ובספר הגדה של פסח שאר ירקות (הל' ספירת העומר ד"ה סגולה), וכך נהג גם זקן המקובלים כמוהר"ר יצחק כדורי זצ"ל וכ"כ עוד אחרונים עיי"ש.

¹ ויקרא פרק ב פסוק יג.

² ספר החינוך פרשת ויקרא מצוה קיט.

³ תחילה קוראים את הפסוקים מהתורה מפרשת אמור ויקרא פרק כג פסוקים ט-יא, ואח"כ סדר קצירת העומר ע"פ המשנה במסכת מנחות פרק י.

⁴ **לרבי שם טוב גגין**, ראש אב"ד ומו"צ דק"ק הספרדים באנגליה והמושבות (1885-1953). טעמי המנהגים – דף תשכז סעיף טז.

⁵ טריטוריה של הממלכה המאוחדת, הנמצאת בקצהו הדרום-מערבי של חצי האי האיברי וכן של אירופה. **יהדות גיברלטר** היא קהילה קטנה מאוד - כ-600 נפש מתוך כ-30,000 תושבים. היא בעלת אופי ספרדי, בריטי ומרוקאי (ויקיפדיה).

⁶ מאת **הרב אברהם בן דוד אסולין**, מנהגי קהילות המערב הפנימי – פסח – ספירת העומר סעיף ב, דף טז.

⁷ ע"פ מיכה ד, יב: וְהָמָּה, לֹא יָדְעוּ מִחֻשְׁבוֹת ה', וְלֹא הִבִּינוּ עֲצָתוֹ, כִּי קִבְּצָם קְעָמִיר גְרָנָה. ופירש שם בעל המצודות: כמו שמקבצין עמירי התבואה אל הגורן לחבטם במקל ולדושם.

לקראת ספירת העומר

ערב פסח ה'תשע"ט

חתיכת מלח

וכן כתב בספר עלי הדס⁸ שהוא מנהג תונס, כמ"ש הרב זה השולחן⁹ שזה מועיל להסיר עין הרע.

▪ הטעם למנהג זה

כתב שם בעל כתר שם טוב¹⁰ שלא מצא למנהג זה זכר בס' הראשונים, ותמה שם "כי מה יחס המלח עם העומר"? ותירץ, אולי יש לו טעם ע"פ הקבלה ונעלם ממנו, ואולי אפשר לומר דרך רמז שכתוב בעומר: **מְנַחֵה חֶדְשָׁה לַה' ¹¹**, ר"ת: מ'ל'ח'.

ועוד י"ל ע"פ מ"ש הבן איש חי¹² שהמנהג שמוליכין עם הבודק קערה שנותנין בתוכה חתיכת לחם וסכין כדי לחטט בה בחורין וסדקין. ויש נוהגין לתת עשרה פתיתי חמץ בזויות הבית קודם בדיקה כדי שימצאם הבודק ויבערם.

ומעיד שם שבעירו בבגדאד נוהגין היו להניח בקערה הנז' מעט **מלח**. והטעם לכך, שהשטן וגוֹנְדָא דִּילֵיהָ¹³ מתקנאין במצות בדיקת החמץ הרבה, ולכן מוליכין עם הבודק **מלח לדחות המשטינים והמקטרגים**, וכמו שאמרו בהשמת המלח על השולחן¹⁴.

והוא הדין כאן בספירת העומר, שסופר בלילה והוא שעת המזיקים ולכן יקח בידו המלח הזה וישמרנו מהם.

וכ"כ בשו"ת מקוה המים¹⁵ שטעם המנהג הוא משום שמירה מהמזיקין, כי כידוע שהמזיקים בורחים מהמלח.

ועוד כתב שם (הבא"ח) טעם אחר, דעושין כן (מלח בקערה) **לסימנא טבא**, כדי שזוכה לשנים רבות לבדוק בכל שנה ושנה, משום שהמלח הוא סימן לקיום, דכתיב: "בְּרִית מְלַח"¹⁶, שהוא דבר המתקיים.

▪ טיבו של המלח

1. ברית

אמרו בגמרא¹⁷ תניא: "בְּרִית מְלַח עוֹלָם הוּא"¹², שתהא ברית אמורה במלח, דברי ר' יהודה; ר' שמעון אומר: נאמר כאן "בְּרִית מְלַח עוֹלָם הוּא", ונאמר להלן: "בְּרִית

⁸ פרק יג סעיף ב. אסיפת מנהגי הלכה של ק"ק תונס שערך וליקט הרב דוד סטבון.

⁹ דף קלה אות ד. **הרב אליהו חי גג'**, מחכמי תונס.

¹⁰ הערה תתסו עמ' תשכז - תשכח.

¹¹ ויקרא כג, טז : עד ממחרת השבת השביעת, תספרו חמשים יום, והקרבתם **מנחה חדשה לה'.**

¹² שנה ראשונה פרשת צו סעיף ו.

¹³ ותרגומו: חילו וצבאו (של השטן).

¹⁴ תוספות מסכת ברכות מ ע"א ד"ה הבא מלח : רבי מנחם היה **מדקדק מאד להביא מלח על השולחן**, כדאיתא במדרש: כשישראל יושבין על השולחן וממתינין זה את זה עד שיטלו ידיהם והן בלא מצוות, השטן מקטרג עליהם, ובְּרִית מְלַח מגין עליהם.

¹⁵ חלק ה אורח חיים סימן ל.

¹⁶ במדבר יח, יט : כל תרומת הקדשים, אֲשֶׁר יְרִימוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַה', נִתְּנִי לָךְ, וּלְבִנְיָךְ וּלְבִנְתֶיךָ אֶתְּךָ לְחֶק עוֹלָם, **בְּרִית מְלַח** עוֹלָם הוּא לְפָנַי ה', לָךְ וּלְזַרְעֶךָ אֶתְּךָ. וכן בדה"ב יג, ה : הלא לכם לדעת כי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, נָתַן מִמְלֶכְהָ לְדוּד, עַל יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם, לוֹ וּלְבָנָיו **בְּרִית מְלַח.**

¹⁷ מנחות דף יט ע"ב - כ ע"א.

לקראת ספירת העומר

ערב פסח ה'תשע"ט

חתיכת מלח

כהנת עולם¹⁸ - כשם שאי אפשר לקרבנות בלא כהונה, כך אי אפשר לקרבנות בלא מלח!

2. דרך כבוד

ע"ד הפשט¹⁹ טעם המלח בקרבנות, **לפי שלא יהיה דרך כבוד בקרבן השם שיהיה תפל מבלי מלח**²⁰, ולמדה תורה דרך ארץ, דמלכותא דרקייעא כעין מלכותא דארעא²¹, וכדרך: "הקריבהו נא לפחתך"²².

3. עקירת מנהגי עובדי ע"ז

רבינו בחיי (שם) מבאר את דעת הרמב"ם²³ הסובר, כי מנהג עובדי עכו"ם להרחיק המלח מן הקרבנות ומואסים בו ולא יקריבוהו כלל מפני שהמלח בולע הדם, והרחיקוהו כדי שלא ילך אפילו טיפה מן הדם לאיבוד, כל כך היו נמשכין אחר המאדים וכחותיו, וכדי להרוס כוונתם תצוה התורה "לא תשביט מלח".

4. שני כוחות משתנים

על דרך הקבלה: יש במלח שני כוחות משתנים זה הפך זה, המים והאש, ובכח חמימות האש המיבשו והמגלידו חוזר להיות מלח. שני כוחות אלו, המים והאש, הם כנגד שתי המדות שבהם קיום העולם מדת הרחמים ומדת הדין.

ומטעם זה אמר: "ולא תשביט, מלח ברית אלהיך", קרא "ברית אלהיך" "מלח", לפי שבו יתקיים ויכרת העולם, וכמו שאמרו במדרש²⁴: כשברא הקב"ה את עולמו בראו במדת הדין... ולא עמד עד ששתף עמו מדת הרחמים.

וכן המלח מקיים ומכרית, כי הוא מקיים (משמר) ומעמיד הבשר זמן מרובה ונותן טעם בכל המאכלים (משמש כתבלין), והוא מכרית גם כן, כי המקום המלוח לא יעלה בו כל עשב. וכענין שכתוב: "ארץ מלחה ולא תשב"²⁵, וכתוב: "גפרית ומלח שרפה כל ארצה, לא תזרע ולא תצמח, ולא יעלה בה כל עשב..."²⁶.

5. נקי ומזוקק

נתיבי-עם - דרשות²⁷

התורה צוותה "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח... על כל קרבנך תקריב מלח"¹, **שהמלח מרחיק את הסירחון והעיפוש** ונותן לו אפשרות של קיום "ברית מלח"¹⁵, להורות שעל ידי הקרבן והמנחה **מזקק נפשו מכל סיג וחלאה**.

¹⁸ במדבר כה, יג: והיתה לו ולזרעו אחריו, **ברית כהנת עולם**, תחת אשר קנא לאלהיו, ויכפר על בני ישראל.

¹⁹ רבינו בחיי עה"ת ויקרא ב, יג.

²⁰ ע"פ איוב ו, ו: היאכל תפל מבלי מלח...

²¹ גמ' ברכות נח ע"א.

²² מלאכי א, ח: הקריבהו נא לפחתך, הירצה או הושא פניך...

²³ מורה נבוכים ג, מו: וכן **לא תמצא בדבר מקרבנות מלח**, מפני זה הזהיר השם מהקריב כל שאור וכל דבש, **וצוה בהתמדת המלח**: "על כל קרבנך תקריב מלח".

²⁴ מדרש ילמדנו (מאן) ילקוט תלמוד תורה - בראשית אות א.

²⁵ ירמיהו ז, ו.

²⁶ דברים כט, כב.

²⁷ דרוש לשבת כלה שדרש בשנת תש"כ, עמ' ע במהדורה השלישית משנת ה'תשע"ז.

לקראת ספירת העומר

ערב פסח ה'תשע"ט

חתיכת מלח

עלי נתיבים

הרב עמרם זצ"ל בדרשותיו חידש לשומעיו נדבך נוסף בענין המלח ופעולתו. בנוסף לנ"ל, למלח תכונה נוספת של חומר מחטא ומנקה ומונע עיפוש מהדבר שנמלח בו.

והרעיון בזה, שזיקוק נפשו של המקריב תיתכן רק אם מעשה ההקרבה נעשה גם הוא מזוקק מכל לכלוך וטינוף וזה אכן מתבצע ע"י מליחת הקרבן, כי במליחתו הרי הוא נשאר בטיבו ללא חשש לסירחון ועיפוש.

וכ"כ האברבנאל בפירושו לתורה וז"ל: ואמרו "על כל קרבן תקריב מלח", היא לרבות שגם על הבשר שאינו מנחה אבל הוא קרבן, יקריב מלח. והטעם, **כי הבשר מלוח לא יסריח**, אך יתקיים, ולזה נקרא "ברית מלח עולם", גם שהוא ערב לאוכליו, אך הטפל מבלי מלח, נבזה אכלו ושלחן מגואל²⁸ הוא²⁹.

▪ סוף דבר³⁰:

למלח משמעות גדולה במסורת ישראל.

מצינו שימושים שונים למלח בהלכה (ונזכרו לעיל רק חלקן).

למנהג זה של מלח בספירת העומר המוזכר בנתיבי-עם מקורו בדברי האחרונים והמקובלים וטעמיו ורמזיו עמו וכן יש הנוהגים בו גם כהיום הזה.

ויה"ר שיבנה בית מקדשנו ותפארתנו ונזכה לקיים גם את מצות התורה במליחת כל קרבנותינו.

אברהם תורגמן, אפרת

²⁸ פירושו: מתועב, מטונף (ע"פ הרד"ק).

²⁹ ע"פ הפסוק במלאכי א, יב: שלחן ה' מגאל הוא, וניבו נבזה אכלו.

³⁰ וע"ע במאמרו המלומד והערוך בטו"ד של הרב ישראל מאיר לוינגר "ברית מלח – על שימושי המלח בהלכה והשלכותיהם", כתב עת: אורייתא ז, תשנ"ג, רצ – רצה.